

ONDERZOEK OVP VAN heeft bos en natuurbeheer in Wageningen gestudeerd!

Vegetatie op de grote vlakte in OVP

Dit is slechts een summier verslag van een zeer summier vegetatieonderzoek d.d. 20 mei 2018 in met name de begraasde randzone rond de grote vlakte. Op alle plekken die ik bekeek vond deze winter intensieve begrazing plaats door Konikpaarden, Heckrunderen en Edelherten, en ook op dit moment lopen er Edelherten rond en grazen ook de Gauwe ganzen er met hun kuikens.

Ik bekeek alleen de vegetatie binnen het begrazingsgebied, en met name de vegetatie van de grote vlakte had mijn aandacht. De grote vlakte is echter vrijwel hermetisch afgesloten, maar op één punt aan de rand, en ook met mijn veldkijker, heb ik een redelijke indruk van de vegetatie op die vlakte gekregen. In de randzone heb ik de vegetatie wel zeer uitgebreid bekeken, en er zijn meerdere redenen om aan te nemen dat er geen wezenlijke verschillen zijn tussen de vegetatie op de grote vlakte en in de open begraasde delen van de randzone:

1. Het gaat om hetzelfde bodemtype, zeer voedselrijke zeeklei..
2. Ook in de randzone heeft gedurende de hele winter zware begrazing opgetreden door Konikpaarden, Heckrunderen en Edelherten. Daardoor is ook hier de bodem sterk betreden, al het eetbare opgevreten en de uitwerpselen hebben de bodem met stikstof en fosfaat verzadigd.
3. De Grauwe ganzen grazen er ook en laten er ook hun uitwerpselen achter.

De vegetaties die ik gisteren bekeek zijn daarom naar mijn idee representatief voor het begraasde deel van OVP. Ik doe geen uitspraken over het veel grotere moerasgebied met zijn uitgestrekte rietlanden en wilgenstruweel, omdat ik dat niet voldoende bekeken heb.

In de vegetatiekunde heb je klassen (dat zijn de hoofdeenheden, zoals de Klasse van de vloedmerkgemeenschappen (22) of de Klasse van de wilgenbroekstruwelen (36). Er worden in Nederland 43 klassen onderscheiden. Daarbinnen heb je een ingewikkelde onderindeling die nu even niet van belang is, op het niveau van de associaties na, dat zijn de in het veld zichtbare eenheden, de ecosystemen, zoals bijvoorbeeld de Associatie van Engels raaigras en Grote weegbree (12Aa1). Als de vegetaties in het veld die je tot één van die associaties zou willen rekenen zeer soortenarm zijn, en typerende soorten ontbreken, en wanneer er ook nog sprake is van mengvormen van meerdere associaties, dan spreek je van rompgemeenschappen. Ik trof gisteren alleen rompgemeenschappen aan, en kenmerkende soorten van associaties heb ik maar weinig gevonden. Ik laat hier de volledige soortenlijst en de tabel weg, maar zodra ik die beschikbaar heb zal ik die plaatsen of beschikbaar stellen voor iedere geïnteresseerde.

Zie voor de volledige beschrijvingen van alle in het onderstaande genoemde vegetaties de twee KNNV-gidsen waarin alle vegetaties van Nederland kort worden beschreven. KNNV, 2010. Veldgids Plantengemeenschappen van Nederland en KNNV, 2015. Veldgids rompgemeenschappen.

In het onderstaande rangschik ik de in het begrazingsgebied aangetroffen vegetatietypen van de meest intensief begraasde en open ecosystemen naar de minst zwaar begraasde en dichte ecosystemen. Vaak komen deze vegetaties op korte afstand naast elkaar voor, en ook lopen de typen soms weer door elkaar heen, en grenzen zijn nooit scherp. Het is een poging om tot enige indeling te komen, maar overgangen en ook mengvormen komen in het veld voor.

Ik trof vegetaties aan uit de volgende vegetatie-klassen. Tussen haakjes enkele kenmerkende soorten voor de vegetatie-klassen die ik in OVP aantrof:

- 12 Weegbree klasse (tred-gemeenschappen): betreden standplaatsen, al of niet tijdelijk overstroomt (Gewoon varkensgras; Schijfkamille; Straatgras; Grote weegbree; Fioringras).
- 30 Klasse van de akkergemeenschappen: (Melganzervoet; Echte kamille)
- 31 Klasse van de ruderaal gemeenschappen: (Bijvoet; Kruldistel; Speerdistel)
- 32 Klasse van de strooiselruigten op vochtige, voedselrijke standplaatsen (Haagwinde; Koninginnekruid)
- 33 Klasse van de nitrofiële zomen (Grote brandnetel; Kleefkruid; Hondsdraf; Look-zonder-look)
- (37 Klasse van de doornstruwelen (Eenstijlige meidoorn; Sleedoorn; Roos soorten; Rode kornoelje)

1. De vegetatie van de grote vlakte:

Ik kon maar op één punt de grote vlakte op (zie foto's), en vond daar een zeer open vegetatie (bedekking levende planten 40%, waarvan kruiden de helft, met zeer veel kale bodem) met soorten uit de klassen 12 (tredvegetaties) en 30 (akkerplanten). De plantjes waren alle zeer kort afgevreten (max. 1 cm hoog), en maar twee soorten (Zilverschoon en Grote ereprijs) stonden in bloei. Met de kijker kon ik ook op een paar andere plekken wat soorten opschrijven, en ik ben er vrij zeker van dat de grote vlakte nergens uit echte graslanden bestaat, en dat de punten die ik zag representatief zijn voor het grootste deel van de grote vlakte. Soorten die ik opschreef waren (tussen haakjes: kenmerkend voor klasse): Zilverschoon (12); Straatgras (12); Ruw beemdgras (12); Gewoon varkensgras (12); Grote ereprijs (30); Melganzervoet (30); Melkdistel (30); Echte kamille (30); Gewone klit; Herderstasje; Akkerdistel (31) en Riet (8). Riet was overal zeer sterk aangevreten en nergens meer dan wat korte scheuten.

2. Vegetaties direct buiten de grote vlakte:

Deze zeer open stukken zijn vergelijkbaar met de wat dichtere vegetaties op de grote vlakte. Voor een wandelaar ziet zo'n vegetatie er vanaf een afstand en zonder veldkijker uit als een zeer kortgevreten (hoogte max 2 cm.) en open grasland, maar als je goed kijkt zie je dat kruidachtige planten domineren, en dat de grassen maximaal 20-30% van het oppervlakte innemen, en de kruiden 40-60%. Ook hier veel soorten die kenmerkend zijn voor tredgemeenschappen (12) en akkergemeenschappen (30), op de iets dichter begroeide stukken aangevuld met soorten van ruderaal plaatsen (31), strooiselruigten (32) en nitrofiële zomen (33). Soorten die ik opschreef waren: Straatgras (12); Kruipende boterbloem (12); Krulzuring (12); Smalle weegbree (14: schrale graslanden); Grote ereprijs (30); Echte kamille (30); Melkdistel (30); Bijvoet (31); Speerdistel (31); Koninginnekruid (32); Grote brandnetel (33); Ridderzuring (33); Klein hoefblad en Gewone hennepnetel. Op nattere condities wijst Wolfspoot (8).

3. Plekken waar Zwarte mosterd de vegetatie domineert:

Op veel terreindelen is Zwarte mosterd de vegetatie geheel gaan domineren. Dat is op meerdere vlakken in de randzone het geval, en er is geen ecologische reden om aan te nemen dat dat ook niet in de grote vlakte optreedt. Daar zijn ook stukken waar Jakobskruid is gaan domineren, en dat vindt zijn oorzaak in het concurrentievoordeel dat deze twee soorten hebben omdat hun concurrenten wel gegeten worden. Maar het kan zijn dat de honger zo enorm is soms dat ook deze soorten worden gegeten, of althans in het najaar de afgestorven resten ervan. Dit kan de oorzaak zijn van het gegeven dat op afstand de grote vlakte er zo compleet kaalgevreten uitziet, zonder overblijvende dode delen van afgestorven planten van het jaar ervoor. In de bekeken vegetaties bedekten de kruiden, en met name Zwarte mosterd, 85% van het oppervlakte en Riet 5%. Alle andere soorten kwamen in lage aantallen voor. Ook hier weer dezelfde combinatie van klassen waarvoor de soorten kenmerkend zijn. Ruw beemdgras (12); Straatgras (12); Kruipende boterbloem (12); Smalle weegbree (14); Zwarte mosterd (30); Grote ereprijs (30); Haagwinde (30); Heermoes (30); Herik (30); Akkerdistel (31); Grote brandnetel (33); Gewone hennepnetel; Riet (8)

In het eindverslag komen ook de meer dichte vegetaties met veel ruigtekruiden aan bod. Maar om de grote vlakte te begrijpen zijn die beschrijvingen niet nodig, daar deze nauwelijks of niet aanwezig zijn daar, voor zover het oog en mijn kijker rijken althans.

Conclusies:

Consumptiegedrag paarden, en de aanwezigheid van jonge rietscheuten.

Op 6 mei, en opnieuw op 20 mei, heb ik twee keer ongeveer een half uur bij een groepje paarden in het gebied "de Driehoek" gestaan, en gekeken wat ze aten en hoe ze zich gedroegen. Zij aten naast het weinige gras dat daar groeit ook Akkerdistel, Klein hoefblad, Gewone smeerwortel, Heermoes en een paar andere kruiden, waar ze overduidelijk op af gingen, maar ze meden Zwarte mosterd en Jakobskruid, maar aten de kruiden daartussen in wel op. Omdat ze dat altijd doen (ze mijden giftige en smerig smakende soorten als dat even kan) gaan die laatste twee soorten vanzelf domineren, hun concurrenten worden opgegeten en dat geeft ruimte. In de opener begraaide delen groeien weinig Riet-scheuten, waardoor ik vermoed dat die gegeten worden. Tussen de dichte velden met Zwarte mosterd staan wel overal rietscheuten, maar die worden mogelijk niet gegeten omdat de grazers daar vanwege de dominantie van Zwarte mosterd niet komen. Ook op de grote vlakte met de daar dominante tred- en akkergemeenschappen (12 en 30) lijken alle rietscheuten opgegeten te worden. Riet zou dus wel eens kunnen opschieten waar geen begrazing plaatsvindt, mede vanwege stinkende en oneetbare soorten (theorie). Ook rond het kadaver dat ik op 20 mei opnieuw bezocht is er een krans van hoogopschietende kruiden, met o.a. veel Zwarte mosterd opgeschoten. Bij een dermate hoge begrazingsdichtheid wordt al het meer of minder eetbare opgegeten, en waar je dus nog dichte vegetaties vindt is dat omdat de grazers het betreffende spul "niet te vreten" vinden, zelfs als ze extreme honger hebben. Zo bleken zelfs de toppen van stekelige Bramen, Eenstijlige meidoorns en Sleedoorn opgevreten te worden. De honger van de grote grazers op de grote vlakte is dermate groot dat ze daar alles eten, waardoor deze vlakte er compleet kaal uitziet.

De enorme overbevolking op de grote vlakte (daar hebben we het over, niet over het moeras) heeft er na jaren wanbeheer (geen beheer; "natuurlijk proces") toe geleid dat de vegetatie daar alle kenmerken heeft van een combinatie van tredgemeenschappen (12) en akkergemeenschappen (30). Na jaren is de bodem op veel plekken compleet dichtgetrapt, wat leidt tot tredgemeenschappen, of zelfs zo vaak kapot getrapt dat dat het effect van oppervlakkig ploegen heeft, waardoor je akkergemeenschappen krijgt. Door de enorme bemestingsdruk (van GG en ganzen) is de bodem zwaar overbemest, en groeien er alleen stikstof tolererende en behoevende soorten. Op de grote vlakte zag ik met de kijker veel Akkerdistel (wordt wel gegeten door de paarden zag ik, maar toch blijft er veel staan, ik zoek nog en verklaring) en ook Zilver schoen, een zeer kenmerkende soort voor sterk betreden plaatsen.

Mijn eindconclusie is dat je in het OVP-begrazingsgebied GEEN graslanden hebt, maar alleen vegetaties met kenmerken van tredgemeenschappen (12) en akkergemeenschappen (30).

Daar waar in de randzone de begrazingsdruk iets minder is vind je soorten van ruderaal gemeenschappen (31), strooiselruigten (32) en nitrofiële zomen (33). Soorten van klasse 37, het

doornstruweel met diverse stekelige struiksoorten, is in het hele gebied nergens dominant aanwezig, en je vindt daarvan alleen fragmenten en kort afgevreten exemplaren. Nu is dat eigenlijk ook meer een gemeenschap van de duinen en de drogere delen van Nederland, en niet van kleibodems, en dat kan verklaren, naast de begrazingsdruk, waarom deze gemeenschap slecht uit de verf komt. Het open parklandschap dat de ontwerpers van OVP voor ogen hadden is misschien ook wel weinig kansrijk vanwege de ongeschikte kleiige bodem voor dat type, en zou vml. ook bij lagere begrazingsdruk zeer incompleet blijven wat betreft soortensamenstelling. Een aantal van de struiksoorten die tot dit type behoren lijken aangeplant te zijn, net als de Hazelaars en de Zomereiken, wat vanzelfsprekend een slechte start is voor een "natuurlijke ontwikkeling" naar een complete plantengemeenschap.

Geen grotere degradatie denkbaar.

Het begrazingsgebied in OVP is een gebied waar de toch al rijke kleibodem, in combinatie met een enorme mestgift (GG en ganzen samen) en een zeer hoge begrazingsdichtheid, geleid heeft tot de meest gedegradeerde vegetaties die je je maar kunt voorstellen. Een compleet uitgeleefd gebied, dat botanisch niet interessant is (geen bijzondere soorten; geen rode lijst soorten en geen N2000-doelsoorten gezien in de randzone !!!) en waarvan de vegetaties nooit goed onderzocht zijn omdat er geen vegetatiekundige was die er interesse in had, omdat het de vegetaties zijn die je overal op het platteland aantreft, rond veestallen, in verwaarloosde paardenweitjes, in stikstofrijke bermten langs paden en wegen in kleigebieden, in zeer voedselrijke wilgenbossen etc. etc. De grote vlakte heeft het karakter van een compleet uitgeleefde "wei", en vanwege de enorme hoge aantallen Grauwe ganzen kun je ook een vergelijking maken met de vegetatie rondom een pluimveebedrijf.

Graslanden?

Ik heb GEEN graslanden in de ware zin van dat woord aangetroffen gisteren. GEEN!!! In OVP heb je geen graslanden. Het kan zijn dat ver buiten het zicht vanaf de rand er meer dichtbegroeide en grazige vlakken zijn, maar er is geen enkele reden om dat aan te nemen, daar er nergens hekken staan, en de bodem zeer eenvormig is. Ook op een paar hoogtes die je vanaf de Praambult kunt zien lijkt geen vegetaties van betekenis te groeien.

Voldoende productie voor de grote grazers?

Vanzelfsprekend is mijn onderzoekje summier, en heb ik niet het hele gebied gezien, maar gezien de soortensamenstelling en de structuur van de vegetatie, in combinatie met de nog altijd hoge dichtheden van grote grazers, kan ik mij niet voorstellen dat er voldoende voer op de grote vlakte is. De paarden in de Driehoek leken permanent door te eten, en aten ook allerlei kruiden, en ik moet onderzoeken of de kruiden die zij aten voldoende voeding geven. Overal waar gegraasd werd waren de rietscheuten opgegeten, en waar die scheuten groeien komen de grazers niet, vanwege de Zwarte mosterd die daar domineert. Waar zich eenmaal dicht rietland heeft ontwikkeld lijken de grote grazers ook niets meer te eten te hebben.